

manastiri, mostovi, spomen-zgrade i nacionalni parkovi i memorijalne zone mogu biti od posebnog društvenog značaja.

Zaštita spomenika prirode i kulture ima svoje oslonce u ekologiji, prirodnim naukama, etnologiji i antropologiji i poznavanju arhitekture i urbanizma. Uz studiju arheologije i istorije umetnosti, metode tehnike i tehnologije omogućuju održavanje, restauraciju, anastilozu, rekonstrukciju građevina, plastike, fresaka, mozaika, iskopina »in situ« (isticanjem i slojevnih razvoja) lokaliteta i ambijenata u celini, sve do njihove estetske prezentacije i revitalizacije. Uz to ide stručna i naučna dokumentacija izvršenih intervencija, nalaza, sanacija, izdizanja sa lokaliteta. Odgovoran je i posao klasifikacija i valorizacija spomenika, kao i međunarodna evidencija spomeničkih vrednosti od svetskog značaja. Restitucija elementarnih i ratnih šteta takođe je jedan od zadataka, kao i drugi pravni momenti konvencija i zakona sa kontrolom, sve do carine.

Već ovako nabrojana i skicirana pojedina pitanja funkcije i cilja muzeja ukazuju na svu složenost i specifičnost prirode muzeologije. Ona vode odgovoru da program i opseg muzeologije obuhvata evociranje vrednosti života, uz interdisciplinarnu saradnju. U tom smislu sam svojevremeno pokušao da usmerim i uskladim svoja predavanja iz muzeologije, duboko verujući u njenu vaspitnu i društvenu humanu ulogu.

ABSTRACT

Museology as a subject at the Faculty of Philosophy, Belgrade

D. Mano Zisi

The author provides a brief survey of the founding and development of museums in Yugoslavia, parallel to such events in Europe. The author places the development of museology in our country as taking place after the Second World War, and supplies a detailed description of the founding of the Department of Museology at the Faculty of Philosophy in Belgrade in 1948. The subject is now called Museology and the Protection of Cultural Monuments, and is offered to students of art history in the first three semesters, to archaeology students in the 6th and 7th semesters, and to ethnology students in the 7th and 8th semesters. The author stresses the need for an interdisciplinary approach to museology as an independent scientific discipline — one of the youngest branches of science. The author analyses the terms: function of museum, museum objects, documentation, and typology of museums. The author later analyses in detail numerous questions concerning the functioning and goals of museums and

points to the complexity and specificities of the subject of museology, primarily concerning its educational and social role.

Studij muzeologije na Filozofskom fakultetu u Ljubljani

Sergej Vrišer

Filozofski fakultet u Ljubljani

Pozvali ste me da kažem nešto o muzeologiji — da li je muzeologija znanost, ili samo pomoćna disciplina — i ujedno da ocrtam kakav je studij na Filozofskom fakultetu u Ljubljani.

Naravno da o prvom pitanju ne kanim polemizirati, jer se dosad njime nisam posebice bavio, iako sam pročitao svu pristupačnu literaturu o muzeologiji kao znanstvenoj disciplini.

Rekao bih kratko da se suvremena muzeologija već naoružala svime što je u sklopu drugih struka može okvalificirati kao znanost. Ona već davno nije relikv romatike koja tapka za vremenom, već je ažurna i interdisciplinarna djelatnost koja ponekad, zacijelo, možda previše vehementno, nastoji dokazati da je znanstvena disciplina.

Muzeološkoj znanstvenoj istini dan-danas vode različiti putevi; drukčije ih usklađuju zemlje na Istoku nego one na Zapadu, a sada, kao i prije, vrijedi da muzeologija, isto kao i druge poznate nauke, mijenja znanstveno provjeravanje i pobuđuje onda, sada su njeni znanstveni plodovi upotrebljivi i u praksi.

Ne bi htjeli uspoređivati različite sisteme i poglede na muzeologiju, ali mislim da je nama, u žiži, osvijetljen iz različitih uglova promatranja, najznačajnija povezanost triju sustava — historijske, teorijske i upotrebne muzeologije. Tako su muzejsku znanost, već prije niz godina, raščlanili češoslovački muzealci, a poslije njih, slično, i ostali. Iako je usmjeren većinom, što je uopće i prirodno, i studij muzeologije. Mogu reći da je tako organiziran studij u Ljubljani, iako možda zasad još uvijek samo okvirno.

Ljubljanski Filozofski fakultet prvi je u Jugoslaviji, 1971. godine, uveo studij muzeologije na Katedri za muzeologiju i konzervatorstvo. Naziv je, bez sumnje, obećavajući, no osnova katedre je u svojoj biti još i danas dovoljno široka. Što se tiče prakse, studij se u Ljubljani (brojem sati, seminara i slično) prošlih godina nije naročito razli-

kovao od muzeoloških predavanja u drugim našim republikama koje nisu imale posebne katedre za muzeologiju. Ljubljanska katedra je u sastavu Odjela za povijest umjetnosti, te je muzeologija kao predmet dio cjelokupnog programa povijesnoumjetničke struke, kao i programa arheologije i etnologije.

Studente spomenutih predmeta nastoji se upoznati s najosnovnijim pojmovima muzejstva i zaštite spomenika, odnosno s djelatnostima u kojima će se po završetku studija najvjerojatnije zaposliti. Kažem: s najosnovnijim pojmovima, jer na ograničenom broju predavanja, u okviru dva semestra (gdje je potrebno naći vremena i za ekskurzije i terenski rad) studenti mogu steći samo okvirno znanje o muzejstvu i konzervatorstvu.

Zbog toga je osmišljen odabir tema na principu da se kratkom informacijom pokuša informirati o svemu. Ovdje imam u vidu spomenuta tri sklopa: povijest, teoriju i upotrebljivost s temama koje zadiru u to područje. Budući muzealci trebali bi to znanje, osim znanja svoje osnovne struke, znati praktički primijeniti u muzejima. Čini mi se razumljivim da je teoretiziranje odbrojeno vrijeme. Mislim da u danoj situaciji, pri određenom broju sati, to nikako ne bi niti smjelo biti drukčije.

U sada tako postavljenom predmetu muzeologije vidim posebnu ulogu, naročito u njegovoj sponi između visokoškola (arheologija, etnologija, povijest umjetnosti), na jednoj strani, i realnog života (muzeji, galerije ili konzervatorski zavodi), na drugoj strani. Predmet muzeologije i konzervatorstva morao bi s vremenom biti tako određen — sa zadatkom da priprema studente za budući rad, da ih, pomalo drastično, s akademskih visina i često previše idealiziranih pogleda na struku, postavi na realno tlo, u neuljepšanu stvarnost.

Nikako nemam namjeru potcjenjivati domet i značaj muzeološke teorije. Teorija rađa praksu, teoretske konstatacije se opet prelijevaju u praksu. U stanju kakvo trenutno vlada, čini mi se značajnije da budućem arheologu, etnologu ili povijesničaru umjetnosti ucijepimo onaj primarni odnos prema muzeju ili zavodu za zaštitu spomenika, koji, kako znamo, ne raste paralelno sa studijem osnovne struke. Arheologu je pred očima samo iskapanje i teško da će se tko od njih već u školskim klupama zagrijati za dosadno inventariziranje koje će ga čekati u muzeju. Isto je i sa suvremenom etnologijom i njezinim domenama, koje u većini nisu »muzejski« uhvatljive ili ne u klasičnom smislu — u obliku pred-

meta. Budući povijesničari umjetnosti razočaraju se zato, jer u praksi, umjesto vrhunskih likovnih djela, u kojima smo im napunili glave na fakultetu, susreću upravo skromne domete provincijalne kulture, a u konzervatorstvu, k tome, nailaze još i na »banalne« tehničke ili pravne probleme koji su sve prije negoli povijest umjetnosti. Osim toga, konzervatorska služba je, mnogo više od muzejske, u neprestanom sukobu s problemima koje donosi život. To je služba koja mora računati na konflikte staroga s novim a na takve konflikte pak moramo pripremati budućeg konzervatora.

Kratki tečaj muzeologije i konzervatorstva je dakle više nego potreban za izgrađivanje profila budućih radnika tih struka. Možemo samo žaliti da ga sada još nije moguće proširiti od dva na četiri semestra. Naravno da ljubljanska katedra priželjkuje takvo proširenje programa, kao i to da se s muzeologijom upoznaju studenti svih onih struka koje trebaju muzealce.

Već se nekoliko godina trudimo kako bi našem radu privukli više predavača, kako bi proširili praktičan rad studenata i utvrdili postdiplomski studij. Nastavni plan u sadašnjem obliku ne omogućuje studij čiste muzeologije; u današnjoj situaciji nema za nj posebne potražnje, jer su sada i mogućnosti za rad specijaliziranog muzeologa u našim muzejima više nego neznatne.

Možemo reći, rad ljubljanske katedre, zahvaljujući njenim suradnicima, nije javnosti posve nepoznat. U prošle dvije godine pronio se o njoj glas i stoga što su na toj katedri odbranili dizertacije prva četiri doktora muzeologije u Jugoslaviji, koji pak nisu studirali na ljubljanskom univerzitetu. Sve to nije ni nevažno. Sve ipak ostaje na zvučnom nazivu i planovima za budućnost, u skučenosti početnih okvira. Ne treba nabrajati teškoće pri posuđivanju nastavnih pomagala, pomanjkanja najosnovnije stručne literature, novčanih sredstava za studijska putovanja itd. Programske usmjerenosti nam svakako ne manjka. Ostaje nada da rad ipak nekako napreduje, makar u okviru dosadašnje »detaširanosti« u sklopu povijesti umjetnosti.

Posebice se želim zadržati na činjenici da povezujemo studij muzeologije sa studijem konzervatorstva. Naša koncepcija sigurno nije nešto posebno, ali konstatiramo da je uobičajeno u nastavnim programima nekih zemalja da su te »bratske« struke odvojene. Stanovište na ljubljanskom fakultetu, a i moje osobno, jest da je opravdano osposobljavati studente uporednim predavanjima za obje nauke. Takvom usmjerenju nas u Sloveniji vodi i sam

zakon o zaštiti prirodne i kulturne baštine, po kojem su nepokretni spomenici povjereni u zaštitu konzervatorskim organizacijama, a pokretne spomenike imaju na brizi muzeji, pa i one izvan muzeja. Istina je da muzeji nedavno nisu bili pripremljeni za tako odgovoran i opsežan zadatak kao što je registracija pokretnih spomenika, njihova evidencija, prijedlozi za spomeničko proglašenje itd. Također je istina da vanjski rad zahtijeva povećanje muzejske stručne snage. Isto tako je istina da nam se u doticaju s terenom, s okolinom iz koje potječu muzejski predmeti, otvaraju širi pogledi i prosudbe, koje su korisne za užu znanstvenu dokumentaciju struke s predmetom povezane, kao i za samu muzeologiju. Možda će netko ustvrditi da će nas prevelika angažiranost izvan muzeja odvratiti od produbljivanja muzeološke problematike. Može se to dogoditi samo zbog trenutačnog pomanjkanja odgovarajućih kadrova i potrebnih novčanih sredstava za više snage, jer sam zakon ne degradira muzeološku znanost.

Da studenti trebaju s vremenom upoznati muzeološku i konzervatorsku problematiku, čini mi se ne samo logičnim već, štoviše, nužnim. Bez obzira na sve poštovanje poslanstva muzeja i uloge koju predmet isijava kada postane muzealija, čini mi se da je neprekinuta relacija s još živim spomeničkim fondom izvan muzeja, s domovima i krizama suvremene spomeničke službe, sada kao i prije. U prvi plan treba staviti kulturno osviješćenog muzealca. Nikako ga ne treba staviti među sporedna i pomoćna interesna područja kamo stavljaju konzervatorstvo, što sa čuđenjem konstatiramo, kamo ga stavljaju nastavni programi muzeologije nekih zemalja.

U suvremenim muzeološkim traktatima nalazimo ponekad premalo i, čini mi se, sve manje mišljenja da spomenici, koliko je to uopće moguće, ostanu »in situ«, među životom i među ljudima. Sve češći je odgovor muzeologa da za to ponajprije trebaju brinuti konzervatori, dok muzejstvo ima svoje probleme; priželjkuju najveći značaj muzeologije, a ona naravno ne može bez predmeta koje smo uklonili iz života . . .

Muzeologija sigurno ne smije i ne želi biti nasilna, razumski također zna radi čega i kada treba nastupiti. Ipak mi se čini da si prečesto uzima previše posla unutar muzejskih zidova s uvijek novim (što dalje, to više zamršenim) »predradnim« procesima muzejske građe, a za goruće probleme spomeničke zaštite izvan tih zidova ne zna ili ih ne želi pravilno oslušnuti. To pri-

čam stoga, jer sam u svojoj praksi više od trideset godina bio oboje — i muzealac i konzervator, te sam zato za obje strane podjednako osjetljiv, za njihove sretne ili manje sretne trenutke. Upravo zato mi je bio povjeren rad predavača na fakultetu. Nastojim u mladim ljudima odgojiti osjećaj za neraskidivost obje struke, za pravilno vaganje njihovih problema i poduzimanje mjera u pravom momentu i na pravom mjestu. Štetna je zatvorenost i predanost samo vlastitoj struci. Muzejstvu i zaštiti spomenika nisu potrebni mlaki radnici i samozadovoljni dogmatici. Potrebni su joj elastični, široki, osjetljivi i ujedno odvažni ljudi.

Sa slovenskog prevela:

Dolores Ivanuša

ABSTRACT

The study of museology at the Faculty of Philosophy, Ljubljana

S. Vrišer

The author stresses that contemporary museology is interdisciplinary and that in some cases it too stridently seeks to prove itself as a scientific discipline. Many ways lead us to the scientific museological through today, and they are defined differently in the West and in the East. Without comparing different systems and viewpoints concerning museology, the author considers the link of three systems-historical, practical and theoretical museology as being the most important. The study of museology at the Faculty of Philosophy in Ljubljana was organized (1971) through the Department of Museology and Conservation, affiliated to the Department of Art History; thus, museology as a subject is offered to students of art history, archaeology and ethnology. The author, as Professor of Museology, aims to instruct the students, over two semesters, on the basic facts of museology and the protection of cultural monuments. This course is obligatory. The basic aim of the program is to link the study of museology to that of conservation. The educational program in its present state, however, does not make possible the study of pure museology, but then neither are our museums able to offer work to those specialized in museology. Four doctorates in museology have been awarded by this department, although the studies were not performed at the University in Ljubljana.